

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՉԵԽԻԱՅԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋԵՎ՝ «ՀԱՆՁՆՄԱՆ ՄԱՍԻՆ» 1957 ԹՎԱԿԱՆԻ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 13-Ի ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ ԿԻՐԱՌՈՒՄԸ ԴՅՈՒՐԱՑՆԵԼՈՒՆ ՈՒՂՂՎԱԾ» ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳՐՈՒՄ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ

Քաղ. Երևան

15 մարտի 2022թ.

Սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Ա. Դիլանյանի (նախագահող), Վ. Գրիգորյանի, Հ. Թովմասյանի, Ա. Թունյանի, Ա. Խաչատրյանի, Ե. Խունդկարյանի, Է. Շաթիրյանի, Ա. Պետրոսյանի, Ա. Վաղարշյանի,

մասնակցությամբ (գրավոր ընթացակարգի շրջանակներում)՝

Կառավարության ներկայացուցչի,

համաձայն Սահմանադրության 168-րդ հոդվածի 3-րդ կետի, 169-րդ հոդվածի 3-րդ մասի, ինչպես նաև «Սահմանադրական դատարանի մասին» սահմանադրական օրենքի 23, 40 և 74-րդ հոդվածների,

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «Հայաստանի Հանրապետության և Չեխիայի Հանրապետության միջև՝ «Հանձնման մասին» 1957 թվականի դեկտեմբերի 13-ի եվրոպական կոնվենցիայի կիրառումը դյուրացնելուն ուղղված» համաձայնագրում ամրագրված պարտավորությունների՝ Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Կառավարությունն իր՝ 2021 թվականի սեպտեմբերի 30-ի N 1595-Ա որոշմամբ հավանություն է տվել «Հայաստանի Հանրապետության և Չեխիայի Հանրապետության միջև՝ «Հանձնման մասին» 1957 թվականի դեկտեմբերի 13-ի եվրոպական կոնվենցիայի կիրառումը դյուրացնելուն ուղղված» համաձայնագիրը վավերացնելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի նախագծի վերաբերյալ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության օրենսդրական նախաձեռնությանը և որոշել է այդ համաձայնագրում ամրագրված պարտավորությունների՝ Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցով դիմել Սահմանադրական դատարան:

Գործի քննության առիթը Կառավարության՝ 2021 թվականի հոկտեմբերի 5-ին Սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումն է: Գործի վարույթը 2021 թվականի դեկտեմբերի 14-ի ՍԴԱՌ-253 աշխատակարգային որոշմամբ կասեցվել է: 2022 թվականի փետրվարի 25-ի ՍԴԱՌ-42 աշխատակարգային որոշմամբ գործի վարույթը վերսկսվել է:

Ուսումնասիրելով վերոնշյալ համաձայնագիրը, Կառավարության ներկայացուցչի գրավոր բացատրությունը և գործում առկա մյուս փաստաթղթերը՝ Սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Զ Ե Ց**.

1. «Հայաստանի Հանրապետության և Չեխիայի Հանրապետության միջև՝ «Հանձնման մասին» 1957 թվականի դեկտեմբերի 13-ի եվրոպական կոնվենցիայի կիրառումը դյուրացնելուն ուղղված» համաձայնագիրը (այսուհետ՝ նաև Համաձայնագիր) ստորագրվել է 2021 թվականի հունիսի 9-ին Պրահայում: Այն նպատակ է հետապնդում հանձնման հետ կապված հարցերով խթանել երկու պետությունների միջև ավելի արդյունավետ համագործակցությունը, մասնավորապես՝ *aut dedere aut judicare* (կա՛մ հանձնել, կա՛մ պատժել) սկզբունքի իրագործման առումով, և դյուրացնել «Հանձնման մասին» 1957 թվականի դեկտեմբերի 13-ի եվրոպական կոնվենցիայով (այսուհետ՝ նաև Կոնվենցիա) (Հայաստանի Հանրապետության կողմից վավերացվել է Ազգային ժողովի 2001 թվականի նոյեմբերի 21-ի Ն-228-2 որոշմամբ (ՍԴՌ-320)) երկու պետությունների ստանձնած պարտավորությունների կատարումը՝ հնարավորություն ստեղծելով ճանաչել և կատարել մյուս Պայմանավորվող

կողմի դատարանների կողմից իրենց քաղաքացիների վերաբերյալ կայացրած վերջնական դատավճիռները: Կոնվենցիան ունի նաև երկու արձանագրություն, մասնավորապես՝ 1975 թվականի հոկտեմբերի 15-ին ստորագրված՝ «Հանձնման մասին» եվրոպական կոնվենցիայի լրացուցիչ արձանագրություն» (Հայաստանի Հանրապետության կողմից վավերացվել է 2003 թվականի հոկտեմբերի 22-ին, Ազգային ժողովի Ն-041-3 որոշմամբ (ՍԴՌ-445)) և 1978 թվականի մարտի 17-ին ստորագրված՝ «Հանձնման մասին» եվրոպական կոնվենցիայի երկրորդ լրացուցիչ արձանագրություն» (Հայաստանի Հանրապետության կողմից վավերացվել է 2003 թվականի հոկտեմբերի 22-ին, Ազգային ժողովի Ն-040-3 որոշմամբ (ՍԴՌ-446)):

Համաձայնագրի նախաբանի համաձայն՝ Համաձայնագրով չկարգավորվող բոլոր այլ հարցերի մասով ուժի մեջ են մնում Կոնվենցիայով սահմանված դրույթները:

Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ Հայաստանի Հանրապետությունը Կոնվենցիային միանալիս կատարել է մի շարք հայտարարություններ և վերապահումներ, որոնք, ի թիվս այլնի, վերաբերում են հանձնման մերժմանը, դատավճիռների կատարմանը, քաղաքական հանցագործություններին, զինվորական հանցագործություններին և քաղաքացիության հիմքով անձին չհանձնելուն, մասնավորապես՝ Հայաստանի Հանրապետությունը հայտարարում է, որ Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին կետի «ա» ենթակետից ելնելով՝ Հայաստանի Հանրապետությունը չի հանձնի ՀՀ քաղաքացուն:

2. Համաձայնագրով սահմանվում է, որ յուրաքանչյուր Պայմանավորվող կողմ մյուս Պայմանավորվող կողմի հարցման հիման վրա իր տարածքում ճանաչում և կատարում է մյուս Պայմանավորվող կողմի դատարանների՝ իր պետության քաղաքացիների նկատմամբ կայացված՝ ազատազրկման ձևով պատիժ կամ, ի թիվս այլ պատժամիջոցների, ազատազրկում նախատեսող վերջնական դատավճիռն այն դեպքում, երբ հայցվող անձի հանձնման պահանջը մերժվել է կամ չի կարող բավարարվել բացառապես նրա քաղաքացիության պատճառով, ինչպես սահմանված է «Հանձնման մասին» 1957 թվականի դեկտեմբերի 13-ի եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածով:

Հայցվող Կողմի կողմից կայացված վերջնական դատավճիռը ճանաչելը հանգեցնում է հայցող Կողմի տարածքում պատժի կատարումը դադարեցնելուն: Եթե հայցվող Կողմն իր կողմից ճանաչված վերջնական դատավճռով հայցվող անձի նկատմամբ նշանակված ազատազրկման ձևով պատիժը համարում է ավարտված, ապա հայցող Կողմն այլևս չի կատարում պատիժը:

3. Հայաստանի Հանրապետությունը փոխադարձության հիման վրա Համաձայնագրով ստանձնում է, մասնավորապես, ներքոնշյալ պարտավորությունները.

1) չեխական կողմի հարցման հիման վրա Հայաստանի Հանրապետության տարածքում ճանաչել և կատարել չեխական կողմի դատարանների՝ Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիների նկատմամբ կայացված՝ ազատազրկման ձևով պատիժ կամ, ի թիվս այլ պատժամիջոցների, ազատազրկում նախատեսող վերջնական դատավճիռը (այսուհետ՝ վերջնական դատավճիռ) այն դեպքում, երբ հայցվող անձի հանձնման պահանջը մերժվել է կամ չի կարող բավարարվել բացառապես նրա՝ Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիության պատճառով, ինչպես սահմանված է «Հանձնման մասին» 1957 թվականի դեկտեմբերի 13-ի եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածով (հոդված 1),

2) որպես հայցվող Կողմ հանդես գալու դեպքում, երբ հնարավոր չէ բավարարել հայցվող անձի հանձնման պահանջը բացառապես նրա՝ Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիության պատճառով, հայցող՝ չեխական կողմի հարցումով և ՀՀ օրենսդրությանը համապատասխան, միջոցներ ձեռնարկել վերջնական դատավճիռը Հայաստանի Հանրապետության տարածքում ճանաչելու և կատարելու համար՝ չպահանջելով հայցվող անձի համաձայնությունը (հոդված 2, կետ 1),

3) Համաձայնագրի 2-րդ հոդվածի 1-ին կետը կիրառել նաև այն վերջնական դատավճիռների նկատմամբ, որոնք կայացվել են հայցվող անձի բացակայությամբ՝ պայմանով, որ հայցվող անձն անձամբ ծանուցվել է կամ այլ կերպ տեղեկացվել է իր բացակայությամբ կայացված դատավճռին հանգեցրած դատաքննության օրվա և վայրի մասին՝ Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիային համապատասխան (Հռոմ, 4 նոյեմբերի,

1950) (Հայաստանի Հանրապետության կողմից վավերացվել է Ազգային ժողովի 2002 թվականի մարտի 20-ի Ն-264-2 որոշմամբ (ՍԴՈ-350)) (հոդված 2, կետ 2),

4) որպես հայցվող կողմ՝ վերջնական դատավճիռը ճանաչելու և կատարելու պահանջով հարցումը մերժել Համաձայնագրի 5-րդ հոդվածում սահմանված հիմքերով, մասնավորապես՝ եթե առկա է «Հանձնման մասին» 1957 թվականի դեկտեմբերի 13-ի եվրոպական կոնվենցիայի 3-ից 11-րդ հոդվածների համաձայն հայցվող անձի հանձնումը մերժելու հիմք՝ բացառությամբ «Հանձնման մասին» 1957 թվականի դեկտեմբերի 13-ի եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի համաձայն հայցվող անձի քաղաքացիության հիմքի, եթե վերջնական դատավճռի ճանաչման և կատարման հարցումն ստանալու ժամանակ ազատագրկման ձևով պատիժը կրելու ժամկետը չի գերազանցում 5 (հինգ) տարին, եթե այն գործողությունները կամ անգործությունը, որոնց առնչությամբ պատիժ է նշանակվել, չեն համարվում հանցագործություն հայցվող Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրության համաձայն կամ չէին համարվի հանցագործություն, եթե կատարված լինեին Հայաստանի Հանրապետության իրավասության շրջանակներում, և եթե հայցվող անձը, որի նկատմամբ կայացվել է վերջնական դատավճիռ, հայցվող Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրության համաձայն՝ քրեական հետապնդման ենթակա չէ (հոդված 5),

5) որպես հայցող կողմ այլևս չկատարել պատիժը, եթե հայցվող չեխական կողմն իր կողմից ճանաչված վերջնական դատավճռով հայցվող անձի նկատմամբ նշանակված ազատագրկման ձևով պատիժը համարում է ավարտված (հոդված 6, կետ 2),

6) որպես հայցվող կողմ՝ ապահովել, որ Հայաստանի Հանրապետության իրավասու մարմինները շարունակեն պատժի կատարումը Համաձայնագրի 7-րդ հոդվածի 2-րդ կետով սահմանված պայմաններով և Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված կարգավորումներով՝ բացառությամբ Համաձայնագրի 7-րդ հոդվածի և 8-րդ հոդվածի կարգավորումների՝ կրելով պատասխանատվություն բոլոր համապատասխան որոշումների կայացման համար (հոդված 7, կետ 1),

7) եթե ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված պատժի առավելագույն տևողությունն ավելի կարճ է հայցող չեխական կողմի տարածքում սահմանված պատժի տևողությունից, ապա որոշում կայացնել Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ

սահմանված հնարավոր առավելագույն տևողությամբ պատժի կատարման վերաբերյալ՝ ապահովելով, որ այն իր բնույթով կամ տևողությամբ չճանրացնի հայցող չեխական կողմի տարածքում նշանակված պատիժը կամ գերազանցի Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված պատժի առավելագույն տևողությունը (հոդված 7, կետ 2),

8) որպես հայցվող կողմ ապահովել, որ Հայաստանի Հանրապետության իրավասու մարմինն ազատագրվում նախատեսող պատժամիջոցը չփոխարկի նյութական պատժամիջոցի (հոդված 7, կետ 3),

9) ապահովել, որ հայցող չեխական կողմի տարածքում հայցվող անձի արդեն իսկ կրած պատժի մասը, այդ թվում՝ կալանքի տակ գտնվելու ժամանակահատվածն ամբողջությամբ, ներառվի պատժի ընդհանուր տևողության մեջ (հոդված 7, կետ 4),

10) որպես հայցվող կողմ, հայցող չեխական կողմին տրամադրել այն որոշման պատճենը, որով սահմանվել է Հայաստանի Հանրապետության տարածքում վերջնական դատավճռով նշանակված պատժի կատարումը (հոդված 7, կետ 5),

11) որպես հայցվող կողմ դադարեցնել պատժի կատարումը, հենց որ հայցող չեխական կողմից տեղեկացվում է ցանկացած այնպիսի որոշման կամ միջոցի մասին, որի հետևանքով պատիժը դադարում է լինել կատարման ենթակա (հոդված 10, կետ 1),

12) որպես հայցվող կողմ հայցող չեխական կողմին տեղեկություններ տրամադրել պատժի կատարման մասին, եթե պատժի կատարումը համարում է ավարտված, եթե հայցվող անձը փախուստի է դիմել նախքան պատժի կատարման ավարտը, եթե հայցվող անձը մահացել է, կամ պահանջվում է ցանկացած այլ լրացուցիչ տեղեկություն (հոդված 10, կետ 2),

13) ապահովել, որ հարցումները, դրանց պատասխանները և բոլոր օժանդակ փաստաթղթերը, ինչպես նաև դատավճիռների ճանաչման վերաբերյալ որոշումները զուգակցվեն անգլերեն թարգմանությամբ (հոդված 11, կետ 1),

14) կրել Հայաստանի Հանրապետության տարածքում վերջնական դատավճռի ճանաչման և կատարման առնչությամբ առաջացած ցանկացած ծախս (հոդված 11, կետ 2),

15) Համաձայնագիրը կիրառել նաև մինչև դրա ուժի մեջ մտնելը կայացված վերջնական դատավճռի ճանաչման և կատարման մասին հարցումների նկատմամբ (հոդված 13, կետ 4):

4. Համաձայնագրի դրույթների սահմանադրականության գնահատման համար Սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում վեր հանել կարգավորման նույն կամ հարակից առարկային վերաբերող և Հայաստանի Հանրապետության կողմից վավերացված միջազգային պայմանագրերի հետ քննարկման առարկա Համաձայնագրի հարաբերակցությունը:

4.1. «Հանձնման մասին» 1957 թվականի դեկտեմբերի 13-ի եվրոպական կոնվենցիայի, դրա երկու արձանագրությունների և Համաձայնագրի կարգավորման առարկաների համեմատությունը հիմք է տալիս եզրակացնելու, որ՝

ա) Կոնվենցիայի կարգավորման առարկան միայն հանձնման իրավական ինստիտուտն է: Այն պետությունների միջև իրավական օգնության ոլորտում համագործակցության այլ կողմերի վերաբերյալ կարգավորող դրույթներ չի պարունակում: «Հանձնման մասին» եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ եթե հայցվող կողմը չի հանձնում իր քաղաքացուն, նա պետք է հայցող կողմի պահանջով գործը ներկայացնի ներպետական իրավասու մարմիններին՝ քրեական գործ հարուցելու համար, այդ նպատակով փոխանցելով հանցագործությանը վերաբերող փաստաթղթերը, տեղեկատվությունը և իրեղեն ապացույցները,

բ) Համաձայնագրի 1-ի հոդվածում նախանշված՝ Համաձայնագրի գործողության շրջանակը և համապատասխանաբար այլ հոդվածներում ամրագրված դրույթները վերաբերում են պետությունների միջև իրավական համագործակցության այլ, «հանձնումից» բովանդակությամբ տարբերվող՝ «դատավճիռների ճանաչման և կատարման» ինստիտուտին: Այդ ինստիտուտի գործողության դեպքում պայմանավորվող կողմ պետությունը պարտավորվում է ճանաչել և կատարել իր քաղաքացիների վերաբերյալ մյուս պայմանավորվող պետության դատարանների կողմից կայացված վերջնական դատավճիռները: Այդ ինստիտուտը նախատեսված է նաև Հայաստանի Հանրապետության կողմից կնքված և վավերացված մի շարք միջազգային պայմանագրերում,

գ) Կոնվենցիայի 28-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ «Պայմանավորվող կողմերը կարող են միմյանց միջև կնքել երկկողմ կամ բազմակողմ համաձայնագրեր միայն ի լրումն սույն Կոնվենցիայի դրույթների կամ հեշտացնելու համար դրանում պարունակվող սկզբունքների կիրառումը»:

Այսպիսով, Սահմանադրական դատարանը փաստում է, որ թեև Համաձայնագիրը վերնագրված է «Հայաստանի Հանրապետության և Չեխիայի Հանրապետության միջև՝ «Հանձնման մասին» 1957 թվականի դեկտեմբերի 13-ի Եվրոպական կոնվենցիայի կիրառումը դյուրացնելուն ուղղված» վերաբերությամբ, այն չունի ո՛չ լրացնող, ո՛չ էլ դյուրացնող իրավական բովանդակություն՝ «Հանձնման մասին» Եվրոպական կոնվենցիայի բովանդակության հետ հարաբերակցության տեսանկյունից:

Համաձայնագրի իրավակարգավորումները վերաբերում են միայն «դատավճիռների ճանաչման և կատարման» ինստիտուտին: Երկու միջազգային պայմանագրերի իրավակարգավորումները համակարգային փոխկապակցության տեսանկյունից ունեն հետևյալ պատկերը՝ Չեխիայի Հանրապետության և Հայաստանի Հանրապետության համար գործում է «Հանձնման մասին» Եվրոպական կոնվենցիան, որը վերաբերում է հանձնման իրավական ինստիտուտին: Համաձայնագիրը, վկայակոչելով և վերահաստատելով «Հանձնման մասին» Եվրոպական կոնվենցիայի դրույթները, վավերացվելուց հետո կողմերի միջև արտոնելու է «դատավճիռների ճանաչման և կատարման» իրավական ինստիտուտի գործողությունը:

4.2. 1972 թվականին ընդունված Քրեական գործերով վարույթների փոխանցման մասին Եվրոպական կոնվենցիայի (Հայաստանի Հանրապետության կողմից վավերացվել է 2004 թվականի հոկտեմբերի 25-ին, Ազգային ժողովի Ն-147-3 որոշմամբ, (ՍԴՈ-510), Հայաստանի Հանրապետության համար ուժի մեջ է մտել 2005 թվականի մարտի 18-ին)) համաձայն՝ այն դեպքում, երբ, Պայմանավորվող պետության օրենսդրության համաձայն, անձը կասկածվում է հանցագործություն կատարելու մեջ, ապա տվյալ Պետությունը կարող է վարույթ իրականացնելու համար դիմել մեկ այլ Պայմանավորվող պետության նշված կոնվենցիայով նախատեսված դեպքերում և կարգով (6-րդ հոդվածի 1-ին կետ): Նույն կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի 1-ին կետի

համաձայն՝ «Պայմանավորվող պետությունը կարող է դիմել մեկ այլ Պայմանավորվող պետության, որպեսզի վերջինս վարույթ իրականացնի, ի թիվս այլնի, հետևյալ մեկ կամ մի քանի դեպքերում.

(...)

բ. եթե կասկածվող անձը հայցվող Պետության **քաղաքացի** է կամ ծագումով հայցվող Պետությունից է,

(...)

է. եթե գտնում է, որ **չի կարող ապահովվել կասկածվող անձի ներկայությունը** հայցող Պետությունում իրականացվող դատաքննությանը, և որ կարող է ապահովվել նրա ներկայությունը դատաքննությանը հայցվող Պետությունում,

ը. եթե գտնում է, որ հնարավոր դատավճիռը կայացնելու դեպքում այն ի կատար չի ածվի նույնիսկ հանձնման մասին խնդրանք ներկայացնելու դեպքում, բայց գտնում է, որ հայցվող Պետությունը կարող է դա անել»:

Նույն հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ «Եթե Պայմանավորվող պետությունում կասկածվող անձը վերջնականորեն դատապարտվել է, ապա տվյալ Պետությունը կարող է դիմել՝ սույն հոդվածի 1-ին կետում նախատեսված մեկ կամ մի քանի դեպքերում վարույթը փոխանցելու համար, եթե միայն ինքը չի կարող ի կատար ածել դատավճիռը, նույնիսկ հանձնման մասին խնդրանք ներկայացնելու դեպքում, և եթե մյուս Պայմանավորվող պետությունը չի ընդունում օտարերկրյա պետության դատավճիռի կատարման սկզբունքը կամ հրաժարվում է տվյալ դատավճիռն ի կատար ածելուց»:

Նշված կոնվենցիայի 10-րդ, 12-րդ հոդվածներով սահմանվում են նաև դիմումին ընթացք չտալու հիմքերը, իսկ 11-րդ հոդվածով այն դեպքերը, երբ կարող է հայցվող պետությունը մասամբ կամ ամբողջությամբ մերժել խնդրանքի ընդունումը:

5. Հայաստանի Հանրապետության կողմից վավերացված վերոգրյալ միջազգային իրավական ակտերի և քննության առարկա Համաձայնագրի համադրված վերլուծության արդյունքում Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ՝

ա) **1972 թվականին ընդունված Քրեական գործերով վարույթների փոխանցման մասին եվրոպական կոնվենցիայի** ուժով այն բոլոր դեպքերում, երբ Հայաս-

տանի Հանրապետության քաղաքացին հանցանք կատարի Չեխիայի Հանրապետության տարածքում և հետագայում հայտնվի Հայաստանի Հանրապետությունում, ապա հայցող երկիրը՝ Չեխիայի Հանրապետությունը, կարող է դիմել Հայաստանի Հանրապետությանը՝ քրեական վարույթ իրականացնելու խնդրանքով՝ կից (կամ որոշ դեպքերում նաև դրանից հետո) ներկայացնելով քրեական գործի և անհրաժեշտ բոլոր մյուս փաստաթղթերի բնօրինակները կամ հաստատված պատճենները (Կոնվենցիայի 15-րդ հոդվածի առաջին կետ): Ընդ որում՝ խնդրանք ներկայացնելու պահից հայցող Պետությունն այլևս իրավունք չունի կասկածվող **անձի նկատմամբ հետապնդում իրականացնել խնդրանքի առարկա հանցագործության համար կամ ի կատար ածել որոշում**, որը Չեխիայի Հանրապետության տարածքում նախկինում կայացվել է տվյալ անձի նկատմամբ տվյալ հանցագործության համար: Մինչև հայցվող Պետության, կոնկրետ դեպքում՝ Հայաստանի Հանրապետության կողմից վարույթ իրականացնելու մասին խնդրանքի առնչությամբ կայացված որոշումն ստանալը հայցող Պետությունը, այսուհանդերձ, իրավունք ունի հետապնդման համար ձեռնարկել բոլոր քայլերը՝ **բացառությամբ գործը դատարան ներկայացնելու** կամ թույլատրելու, որ իրավասու վարչական մարմինը գործի վերաբերյալ որոշում կայացնի (Կոնվենցիայի 21-րդ հոդվածի առաջին կետ):

բ) նույնիսկ Չեխիայի Հանրապետությունում վերջնական դատավճռով դատապարտվելու պարագայում Հայաստանի Հանրապետությունում հայտնվելու դեպքում «Հանձնման մասին» եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 2-րդ կետի ուժով Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացին չէր հանձնվի այլ պետությանը, միևնույն ժամանակ, սակայն, այդ պարագայում Չեխիայի Հանրապետության պահանջով Հայաստանի Հանրապետությունում գործը կարող էր ներկայացվել իրավասու մարմիններին՝ անհրաժեշտության դեպքում քրեական գործ հարուցելու համար:

Ընդ որում՝ այս պարագայում Հայաստանի Հանրապետությունում գտնվող Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացին, որը Չեխիայի Հանրապետությունում չէր հրաժարվել իր դատական քննությանը (նիստին) մասնակցելու իրավունքից, սակայն, օրինակ, օբյեկտիվ, իր կամքից անկախ պատճառներով չէր կարողացել ներկա գտնվել այդ երկրում իր գործի դատական քննությանը, իր բացակայությամբ

դատավճռի կայացումից հետո Հայաստանի Հանրապետությունում գտնվելու դեպքում ունենում էր, այդ թվում նաև վերը նշված միջազգային իրավական փաստաթղթերից բխող Հայաստանի Հանրապետությունում գործի՝ իր մասնակցությամբ քննության, այդ թվում՝ դատական քննության (նիստին) մասնակցության իրավունք:

Սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում փաստել, որ դատական քննության (նիստին) մասնակցելու իրավունքից հրաժարված չլինելու (գործի քննությանը չի մասնակցել օբյեկտիվ, իր կամքից անկախ պատճառներով, գործի քննության չմասնակցությունը չի հետապնդել դատական քննությունից խուսափելու նպատակ և այլն) և իր բացակայությամբ Չեխիայի Հանրապետությունում վերջնական դատավճռի կայացման դեպքում Հայաստանի Հանրապետությունում հայտնվելու պարագայում քննության առարկա Համաձայնագրի 1-ին և 2-րդ հոդվածների, ինչպես նաև 13-րդ հոդվածի 4-րդ մասի իրավակարգավորումների ուժով արդեն սահմանափակվելու է Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացու արդար դատական քննության իրավունքի տարր՝ գործի դատական քննությանը (նիստին) մասնակցության իրավունքը, քանի որ այդ դեպքերում Համաձայնագրի ուժի մեջ մտնելուց հետո այլևս բացառվելու է Հայաստանի Հանրապետությունում գործի քննության հնարավորությունը, և Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացին այդ դեպքում զրկվելու է դատական քննությանը (նիստին) մասնակցելու իրավունքից:

Վերոգրյալի լույսի ներքո Սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում արձանագրել, որ Համաձայնագրի 13-րդ հոդվածի 4-րդ կետով սահմանված՝ մինչ դրա ուժի մեջ մտնելը կայացված վերջնական դատավճիռների ճանաչման և կատարման մասին հարցումների վրա տարածելու վերաբերյալ իրավակարգավորումների կիրարկումը կարող է ստեղծել իրավիճակ, երբ անձի իրավունքները սահմանափակող իրավական ակտին կտրվի հետադարձ ուժ, ինչն էլ իր հերթին հակասության մեջ կմտնի Սահմանադրության 73-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված իրավակարգավորումների հետ:

Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրական դատարանը բազմիցս ընդգծել է անձի իրավական վիճակը վատթարացնող օրենքների և այլ իրավական ակտերի հետադարձ ուժն արգելող սահմանադրական դրույթի նշանակությունը՝

նշելով, որ այդ իմպերատիվ արգելքը «... հանդիսանում է պետական իշխանության նկատմամբ վստահության և իրավական պետության սկզբունքների կարևոր բաղադրատարրերից մեկը: Այդ սկզբունքը միաժամանակ հանդես է գալիս որպես իրավական որոշակիության սկզբունքի ապահովման կարևոր երաշխիք: Օրենքի հետադարձ ուժի մերժման սկզբունքից բխում է այն արգելքը, համաձայն որի՝ անթույլատրելի է այն իրավունքների սահմանափակումը կամ վերացումը, որոնք ամրագրվել են նախկինում գործող նորմերի հիման վրա: Նման պարտավորություն է նաև ստանձնել Հայաստանի Հանրապետությունը մի շարք միջազգային պայմանագրերով» (2008 թվականի հունվարի 15-ի ՍԴՈ-723): Այդ որոշմամբ Սահմանադրական դատարանն արձանագրել է, որ անձի իրավական վիճակը վատթարացնող նորմերի հետադարձ ուժի արգելման սկզբունքից պետության համար ծագում է պարտականություն՝ երաշխավորելու հիմնական իրավունքների առնչությամբ լեգիտիմ ակնկալիքների հանդեպ հարգանքի և իրավական որոշակիության սկզբունքների իրացումը:

Մեկ այլ գործով Սահմանադրական դատարանը, վերլուծելով վիճարկվող դրույթի՝ Սահմանադրության 73-րդ հոդվածի 1-ին մասին համապատասխանության հարցը, արտահայտել է իրավական դիրքորոշում այն մասին, որ «Հասարակական հարաբերությունների այդպիսի ընդհանուր սկզբունքով կարգավորումը կանխատեսելի է և իրավաչափ, քանի որ իրավահարաբերությունների սուբյեկտները՝ օժտված լինելով փոխադարձ իրավունքներով ու պարտականություններով և ժամանակի մեջ դրանք գործադրելու իրավազորությամբ, ունակ են ձևավորել նորմատիվ պահանջներին համարժեք լեգիտիմ ակնկալիքներ և դրսևորել համապատասխան վարքագիծ, որը, որպես կանոն, հաջորդում է նախապես կանխորոշված այս կամ այն փաստի ծագմանը (առաջացմանը): Այլ է իրավահարաբերությունների բովանդակությունն այն դեպքերում, երբ օբյեկտիվ պատճառներով առաջացած փաստերի հիմքով այնպես է փոխվում դրանք կարգավորող նորմերի բովանդակությունը, որ անձը, գործելով արդեն իսկ օրենքով կարգավորված հարաբերությունների շրջանակներում, ունենալով որոշակի իրավունքներ և պարտականություններ, օրենքի (նորմի) փոփոխման պատճառով հայտնվում է համեմատաբար ավելի վատթար իրավական վիճակում ...:

(...)

Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ տվյալ դեպքում, ելնելով իրավունքի գերակայության սկզբունքից, անհրաժեշտ է իրավական ակտի փոփոխության կամ լրացման արդյունքում նոր իրավակարգավորումները ժամանակի մեջ և անձանց նկատմամբ գործողության մեջ դնելու այնպիսի կանոնների պահպանումը, որոնց գործադրմամբ երաշխավորվեն նրանց իրավունքների իրացման իրավաչափ պայմաններ: Դա Սահմանադրության 73-րդ հոդվածի 1-ին մասի համատեքստում առավել կարևոր է հատկապես այն դեպքերում, երբ խնդիրն առնչվում է հնարավոր փոփոխությունների արդյունքում անձի իրավունքների իրացման պայմանների վատթարացմանը (խստացմանը)» (2018 թվականի դեկտեմբերի 18-ի ՍԴՈ-1437):

Միևնույն ժամանակ Սահմանադրական դատարանը փաստում է, որ Վիեննայի 1969 թվականի Միջազգային պայմանագրերի մասին կոնվենցիայի 28-րդ հոդվածի համաձայն՝ պայմանագրի կողմերը կարող են դրա գործողությանը տալ հետադարձ ուժ: Սակայն նման պայմանագրերի ներպետական վավերացման ընթացակարգը պետք է հիմնվի Սահմանադրությամբ ամրագրված և միջազգային ճանաչում ունեցող համընդհանուր սկզբունքների վրա, որոնք բխում են յուրաքանչյուր անհատին բնութագրական մարդկային արժանապատվությունից, իրավական որոշակիության սկզբունքից, ինչպես նաև պետք է ապահովի այդ սկզբունքների ու ՀՀ վավերացրած միջազգային պայմանագրերի պահանջների ներդաշնակ համաձայնեցվածությունը:

6. Սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում ուշադրություն հրավիրել նաև այն հանգամանքին, որ տարբեր միջազգային կառույցների կողմից տարբեր ժամանակներում մշակվել են խնդրո առարկա իրավահարաբերությունները կարգավորող ուղենիշային սկզբունքներ պարունակող ուղենիշային փաստաթղթեր: Մասնավորապես.

Ա. ՄԱԿ-ի Գլխավոր Ասամբլեան հաստատել է իրավական օգնության ոլորտում պետությունների համագործակցության մի շարք մոդելային պայմանագրեր: Դրանցից է, օրինակ, 1990 թվականի դեկտեմբերի 14-ի 45/116 բանաձևով հաստատված «Հանձնման մասին մոդելային պայմանագիրը», որի 3-րդ հոդվածի f) կետով հանձնման մերժման իմպերատիվ հիմք է սահմանվել այն դեպքը, երբ «դատական

որոշումը Հայցող պետությունում կայացվել է is absentia, դատապարտյալ անձը չի ունեցել բավարար հնարավորություն իր պաշտպանությունն ապահովելու համար, և նա չուներ կամ չի կարող ունենալ իր ներկայությամբ գործի կրկնակի լսումներ անցկացնելու հնարավորություն»:

Բ. Եվրոպայի Խորհրդի նախարարների կոմիտեի 1973 թվականի «Մեղադրյալի բացակայությամբ անցկացվող դատաքննությունը կանոնակարգող չափորոշիչները» թիվ (75)11 բանաձևում¹ ամրագրված սկզբունքների համաձայն՝

«4. Առանց մեղադրյալի մասնակցության դատաքննության անցկացումն անթույլատրելի է, եթե հնարավոր է և ցանկալի է գործը փոխանցել այլ պետություն կամ դիմել այլ պետության էքստրադիցիայի պահանջով:

(...)

7) յուրաքանչյուր ոք, ում գործը քննվել է իր բացակայությամբ, պետք է հնարավորություն ունենա բողոքարկել դատավճիռը՝ օգտագործելով այն բոլոր հնարավոր միջոցները, որը նա կունենար, եթե դատաքննությունն անցկացվեր իր մասնակցությամբ,

(...)

9) անձը դատական ակտի վերանայման իրավունք ունի այն դեպքում, երբ նա սահմանված կարգով ծանուցված է եղել, և գործը քննվել է իր բացակայությամբ, սակայն եթե նա կարող է ապացուցել, որ չներկայանալու և դատավորին այդ մասին տեղյակ չպահելու պատճառները եղել են իր հնարավորության սահմաններից դուրս»:

7. Բացի դրանից, Սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում արձանագրել, որ, եթե այլ պետության տարածքում հանցանք կատարած այլ պետության քաղաքացին (քաղաքացիություն չունեցող անձը) հայտնվի Հայաստանի Հանրապետությունում և Հայցող պետությունում նրա բացակայությամբ կայացվի վերջնական դատավճիռ, ապա այդ իրավահարաբերությունների նկատմամբ կիրառելի է «Հանձնման մասին» եվրոպական կոնվենցիայի երկրորդ լրացուցիչ արձանա-

¹ <https://rm.coe.int/09000016804f7581>

գրության երրորդ գլխի երրորդ հոդվածի 1-ին կետի դրույթները, համաձայն որոնց՝ «Եթե մի Պայմանավորվող կողմը դիմում է մյուս Պայմանավորվող կողմին՝ խնդրելով իրեն հանձնել անձին՝ **վերջինիս նկատմամբ ի կատար ածելու համար պատիժ կամ կալանք, որը նշանակվել է նրա բացակայության պայմաններում կայացված դատավճռով, ապա Հայցվող կողմը կարող է հրաժարվել այդ նպատակով անձին հանձնելուց**, եթե համարում է, որ վճռին հանգեցնող վարույթում **չեն ապահովվել պաշտպանական նվազագույն իրավունքները**, որոնք ճանաչվում են պատշաճ կերպով, յուրաքանչյուրի համար, ում նկատմամբ հանցագործություն կատարելու համար մեղադրանք է առաջադրվել»: Ըստ նույն դրույթի՝ «Այսուհանդերձ, հանձնումը թույլատրվում է, **եթե Հայցող կողմը տալիս է երաշխիք, որը բավարար է՝ երաշխավորելու պահանջվող անձի գործով կրկնակի դատավարության իրականացումը՝ ապահովելով նրա պաշտպանության իրավունքը**»: Ըստ վկայակոչված Արձանագրության այդ որոշումը «...Հայցող կողմին լիազորում է կամ ի կատար ածել կայացված դատավճիռը, **եթե դատապարտված անձը չի առարկում, կամ, եթե առարկում է, վարույթ իրականացնել հանձնված անձի նկատմամբ**»:

Սահմանադրական դատարանը փաստում է, որ ի տարբերություն այլ պետության քաղաքացիների կամ քաղաքացիություն չունեցող անձանց՝ Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիներին հանձնելու պահանջը նրա քաղաքացիության հիմքով կմերժվի և/կամ չի կարող բավարարվել՝ ի թիվս այլնի, հիմք ընդունելով այն հանգամանքը, որ «Հանձնման մասին» եվրոպական կոնվենցիային միանալիս Հայաստանի Հանրապետությունը հայտարարել է, որ չի հանձնի իր քաղաքացուն:

Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ վերը նկարագրված իրավիճակում Չեխիայի Հանրապետությունում հանցանք կատարած ՀՀ քաղաքացին դատական քննության (նիստին) մասնակցելու իրավունքից հրաժարված չլինելու և Հայաստանի Հանրապետությունում հայտնվելու պարագայում, քննության առարկա Համաձայնագրի գործողության պարագայում, *ընդհանրապես զրկված կլինի դատական քննության (նիստին) մասնակցելու իրավունքից (ինչը պայմանավորված է Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիներին հանձնելու, ինչպես նաև Չեխիայի Հանրապետությունում կայացված վերջնական դատավճիռը Հայաստանի Հանրապե-*

տության իրավասու դատարանի կողմից վերանայելու հնարավորությունների բացակայությամբ (Համաձայնագրի 9-րդ հոդված, Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքի 499¹⁴-րդ հոդվածի 5-րդ մաս))՝ ի տարբերություն այլ երկրների քաղաքացիների (քաղաքացիություն չունեցող անձանց), որոնք **չեն գրկվում այդ** իրավունքից. դրա իրացումը հնարավոր է լինում ապահովել հայցող պետությանը Հայաստանի Հանրապետության կողմից նրան հանձնելով և հայցող պետությունում կրկնակի դատավարություն իրականացնելու միջոցով («Հանձնման մասին» եվրոպական կոնվենցիայի երկրորդ լրացուցիչ արձանագրության երրորդ գլխի երրորդ հոդվածի 1-ին կետ):

Այսպիսի պայմաններում Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ վերոգրյալ իրավակարգավորումների կիրարկման դեպքում նույն կարգավիճակում գտնվող՝ Չեխիայի Հանրապետությունում դատապարտված և Հայաստանի Հանրապետությունում հայտնված **անձինք, կախված քաղաքացիությունից և դրանով պայմանավորված, Հայաստանի Հանրապետության կողմից այլ երկրին հանձնվելու հնարավորության առկայությունից/բացակայությունից**, դատական քննությանը (նիստին) մասնակցելու իրավունքից **հրաժարված չլինելու** և իրենց **բացակայությամբ** Չեխիայի Հանրապետությունում կայացված դատավճիռների դեպքում՝ դատական քննությանը (նիստին) մասնակցելու իրավունքից մի դեպքում **գրկված են լինելու, մյուս դեպքում՝ ոչ**:

Սահմանադրական դատարանի գնահատմամբ վերոգրյալ իրավիճակում նույն կարգավիճակում գտնվող Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիների և այլ երկրների քաղաքացիների (քաղաքացիություն չունեցող անձանց) իրավունքների այդպիսի տարբերակումը որևէ կերպ արդարացված համարվել չի կարող:

8. Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ քննության առարկան Համաձայնագրով նախատեսված հետադարձ ուժի դրույթն իր վատթարացնող բովանդակությամբ վտանգում է հիմնական իրավունքների առնչությամբ լեգիտիմ ակնկալիքների հանդեպ հարգանքի և իրավական որոշակիության սկզբունքների կենսագործումը և դրանով իսկ հակասում է մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների հարգման միջազգային իրավունքի համընդհանուր սկզբունքին:

Բացի դրանից, Համաձայնագրի կիրարկման հետևանքով Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիներն այլ երկրների քաղաքացիների (քաղաքացիություն չունեցող անձանց) համեմատ հայտնվելու են անհավասար իրավավիճակում, դատական քննության (նիստին) մասնակցելու իրավունքից հրաժարված չլինելու և Հայաստանի Հանրապետությունում հայտնվելու պարագայում իրենց բացակայությամբ Չեխիայի Հանրապետությունում վերջնական դատավճռի կայացման դեպքում զրկված են լինելու դատական քննությանը (նիստին) մասնակցելու իրավունքից՝ ի տարբերություն այլ երկրների քաղաքացիների (քաղաքացիություն չունեցող անձանց):

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից և ղեկավարվելով Սահմանադրության 168-րդ հոդվածի 3-րդ կետով, 170-րդ հոդվածի 1-ին և 4-րդ մասերով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» սահմանադրական օրենքի 63, 64 և 74-րդ հոդվածներով՝ Սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

1. «Հայաստանի Հանրապետության և Չեխիայի Հանրապետության միջև՝ «Հանձնման մասին» 1957 թվականի դեկտեմբերի 13-ի եվրոպական կոնվենցիայի կիրառումը դյուրացնելուն ուղղված» համաձայնագրի 13-րդ հոդվածի 4-րդ կետում ամրագրված պարտավորությունը հակասում է Սահմանադրության 73-րդ հոդվածի 1-ին մասին:

2. Սահմանադրության 170-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ սույն որոշումը վերջնական է և ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Ա. ԴԻԼԱՆՅԱՆ

15 մարտի 2022 թվականի
ՍԴՈ-1637